

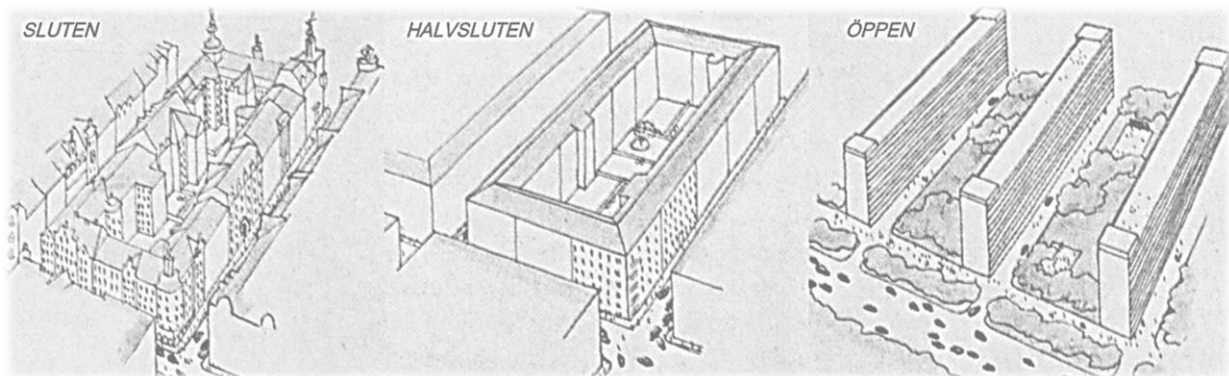

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Kan funktionalismens ideal användas i dagens stadsplanering?

Emma Karlsson

Kan funktionalismens ideal användas i dagens stadsplanering?

Can functionalism ideals be used in today's urban planning?

Emma Karlsson

Handledare: Anna Peterson, SLU, institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinatorer: Karl Lövrje, SLU, institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2014

Omslagsbild: Fotografi från wikimedia commons [online] tillgängligt via:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Acceptera#mediaviewer/File:Stadsplanesystem.jpg>

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: funktionalismen, ideal, utmaningar, stadsplanering, idag, hållbarhet, Sverige

SAMMANDRAG

I den här litteraturstudien är det den historiska utvecklingen gällande stadsplanering, med funktionalismens ideal och utmaningar som står i fokus.

Vilka är dagens utmaningar i stadsplanering? Vilka ideal fanns det under funktionalismen? Vilka spår kan vi se idag och kan vi använda oss av funktionalismens idéer i dagens planering?

Vi står inför många utmaningar i dagens stadsplanering. Klimatförändringar och den globala urbaniseringen sätter allt större press på städerna. Man benämner tiden 1930-1975 som funktionalismens epok i Svensk stadsplanering. Under funktionalismen var den största utmaningen att lösa den akuta boendebristen som skapats på grund av att allt fler flyttat in till städerna på grund av industrialiseringen. Man kan säga att vi står inför liknande problem idag då allt fler flyttar in till städerna.

De som förespråkade funktionalismen ville skapa ett jämlikt och demokratiskt samhälle och man trodde att industrins metoder också kunde användas i stadsplaneringen. Man använde sig av zoner, trafikseparering och hus i park bebyggelse. Man forskade fram exakta mått och började använda sig av exploateringsstal, rymlighetstal, och solvinklar som ansågs vara en exakt vetenskap. Men det man hade glömt bort var den beteendevetenskapliga delen. Man hade glömt bort individen och planerat likadant överallt. Upprepningar och samma färgskala överallt gjorde så att man kände sig understimulerad.

Idag säger vi oss ha lämnat den funktionalistiska planeringssynen bakom oss men tendenser till zoner finns fortfarande kvar. Allt fler villamattor, shoppingcentrum och kontorsområden byggs i städerna utkanter.

ABSTRACT

In this literature review, it's the historical developments regarding urban planning with functionalism ideals and challenges that's the focus.

What are the current challenges in urban planning? What were the ideals in functionalism? Can we see any trace today of functionalism ideals in our city planning and can we use it today?

We face many challenges in today's urban planning. Climate change and global urbanization is putting increasing pressure on cities. The time 1930-1975 was the functionalism epoch in Swedish city planning. During functionalism the biggest challenge was to solve the acute housing shortage created due to the growing number of people that had moved to the cities because of the industrialization. You could say that we are facing similar problems today as more and more people are moving into the cities.

Those who advocated functionalism wanted to create an equal and democratic society and they thought that industry methods also could be used in urban planning. They used zoning, traffic separation and house in park buildings. They researched the precise dimensions and began to make use of plot ratio, floor space ratio, and solar angles that were considered to be an exact science. But they had forgotten the behavioral science. They had forgotten about the individual and planned it the same everywhere. Duplication and the same color scheme everywhere, made people feel under stimulated.

We say today that we have left the functionalist planning vision behind us, but tendencies to zoning is still there. More and more residential areas, shopping centers and office complexes are built in urban outskirts.

FÖRORD

Det här kandidatarbetet har varit en fantastisk möjlighet att fördjupa sig i ett ämne och jag har lärt mig otroligt mycket om det. Det har också väckt mycket tankar och vidare funderingar som jag kommer ta med mig in i framtiden, både på ett yrkesmässigt och personligt plan.

Jag vill framför allt tacka min handledare Anna Peterson som utan vars stöd och vägledning jag inte hade klarat mig utan.

Emma Karlsson

Lund, 12 augusti 2014

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANDRAG.....	3
ABSTRACT	4
FÖRORD.....	5
INLEDNING.....	7
BAKGRUND.....	7
MÅL OCH SYFTE.....	8
MATERIAL OCH METOD.....	8
RESULTAT.....	9
VARFÖR FUNKTIONALISM?	9
FUNKTIONALISMENS STADSPLANERINGS IDEAL.....	10
FUNKTIONALISMENS RESULTAT.....	13
DAGENS STADSPLANERINGS IDEAL	15
DAGENS UTMANINGAR	16
DISKUSSION	20
AVSLUTANDE REFLEKTION	23
REFERENSER	24
TRYCKTA KÄLLOR.....	24
ELEKTRONISKA KÄLLOR/ INTERNET.....	25

INLEDNING

BAKGRUND

Idag finns många utmaningar i dagens stadsplanering. Vi står inför klimatförändringar, fler flyttar in till städerna och behöver boende, samtidigt som vi inte vill bygga på grönytor i staden vill vi inte heller bygga på den goda åkermarken (*Skapa en hållbar livsmiljö i och kring staden*. 2014). Urbaniseringen leder till mer trafik i staden vilket medför mer buller och avgaser (ibid.).

De senaste hundra åren har ändrat vårt landskap enormt mycket med kontorsområden, industriområden, motorvägar, bostadsområden och i många länder övergivna stadscentrum (Wheeler, 2013, sid. 1). Samhällen har ändrats sig på grund av en ny livsstil och nya ekonomiska möjligheter. Städer har växt och utvecklingen har gett många fördelar men är på sikt ohållbar då den tar anspråk på enorma mängder land och naturresurser, skadar ekosystem, förorenar luft och mark, skapar segregation och ökar den globala uppvärmningen (ibid.).

Den svenska staden är i internationellt perspektiv jämförelsevis hållbar, men det finns oroande tendenser (Delegationen för hållbara städer, 2012, sid 8). Att omvandla städerna till mer sammanhållna och funktionsintegrerade går långsamt och lika så ökandet av kollektivtrafiken. Och även om man jobbar mycket med förtätning och ökande stadsmässig koncentration genom exempelvis byggandet på gamla industri och hamnområden, så sker fortfarande en stadsutglesning (ibid.). Nilsson och Olsson (2014, sid. 10) anser att det är viktigt att inte bara använda oss av tekniska framsteg för att få en hållbar stadsutveckling när det gäller miljö, ekonomi och sociala dimensioner. Det är viktigt att undersöka människors attityder, beteenden och konsumtionsmönster och förstå dem för att kunna förändra (ibid.).

Man benämner ofta tiden 1930-1975 som funktionalismens epok i svensk stadsplanering, men den tidiga och sena funktionalismen är väldigt olik varandra (Rådberg, 2005, sid 165). När funktionalismen fick sitt genombrott var bilden mestadels positiv och sågs som en uppbyggnad av det moderna välfärdssamhället. Det var ett nytt ideal gällande stadsplanering och arkitektur som motreaktion till den täta stenstaden (ibid.). Det kom mycket inspiration från Frankrike och Tyskland och man tänkte mycket på bostädernas sociala krav och att alla skulle ha rätt till lika bra boende. Byggnadernas funktion skulle bestämma formen och onödiga utsmyckningar fanns inte (Björk, 2000, sid. 100). Det här var början på en ny sorts stadsplanering och Stockholmsutställningen 1930 sågs enligt Rådberg (2005, sid. 165) nästan som en mystisk händelse. Med tiden förändrades den funktionalistiska planeringen och likaså bilden av den. På 1970-talet fick funktionalismen hård kritik. Det man främst ifrågasatte var förorternas miljöer som ansågs sterila och människofientliga. Det här gjorde så att man började ifrågasätta de planeringsidéer och värderingar som varit grunden för stadsplaneringen (ibid.).

Jag har valt att intressera mig för den historiska utvecklingen gällande stadsplanering med funktionalismens ideal och utmaningar som fokus. Det här leder då fram till frågeställningarna:

Vilka är dagens utmaningar i stadsplanering? Vilka ideal fanns det under funktionalismen? Vilka spår kan vi se idag och kan vi använda oss av funktionalismens idéer i dagens planering?

MÅL OCH SYFTE

Målet med uppsatsen är att se om man kan inspireras av funktionalismens ideal i dagens stadsplanering. Syftet med uppsatsen är att ta reda på man kan ta med sig av historien och hur kan man utnyttja kulturarvet i framtiden.

MATERIAL OCH METOD

Kandidatarbetet är en litteraturstudie med två spår; funktionalismens ideal och utmaningar i stadsplaneringen, och ideal och utmaningar i dagens stadsplanering. I min studie har jag främst använt mig av bibliotek och sökt i deras kataloger, har även fått mycket hjälp av bibliotekspersonal i mitt samlande av information. Jag har använt mig av sökmotor på internet, google scholar.

I mitt sökande har jag använt mig av följande sökord och kombinationer av dem: boverket, dagens idel, funktionalismen, analys, genombrott, granskning, kritik, hållbar utveckling, hållbar stadsutveckling, miljömål, moderna samhällsteorier, planering städer, stadsplanering/urban planning, stadsplanering idag/urban planning today, ideal, Sverige, epok, undersökning hur vill man bo.

RESULTAT

VARFÖR FUNKTIONALISM?

Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var Sverige ett u-land med ett stort befolkningsöverskott (Svedberg, 1980, sid 42). Arbets- och bostadsbrist på landsbygden och industrialiseringen som tog fart under 1800-talet gjorde så att allt fler flyttade in till städerna, vilket var svårt att hantera. Bostadsförhållandena som stora delar av befolkningen levde i var katastrofala och Sverige var då ett utav de länder med lägst bostadsstandard i Europa. Många utvandrade, vilket löste det akuta problemet men det ställde också till det då det var de unga som lämnade landet, de som lättast hade kunnat bidra till att förändra landet till en industriell välfärdsstat (ibid.).

Att allt fler flyttade in till städerna blev problematiskt för Sverige och resten av Europas städer (Paulsson, 1994, sid. 10). Städerna var planerade efter medeltida, renässans- och barockt tänk och var på många sätt otillräckliga. De kunde inte ge plats till alla nyinflyttade som behövde bostäder, fabriker eller den ökade trafik som blev en naturlig följd (ibid.). Även om bostadsnöden var ett faktum menar Svedberg (1980, sid 42) att det inte gjordes mycket för att lösa problemet. Många bodde i överbefolkade enrummare med trånga och mörka bakgårdar. Svedberg (1980, sid 42) hänvisar till arkitekturhistorikern Gregor Paulsson som menar att det som ställde till problem var att det inte fanns någon reglering från myndigheterna på hur man fick bygga. Han propagerade för att man skulle bygga ett nytt sorts hyreshus som han kallade för block- eller kvartershuset. Grundtanken var att i kvarterets mitt ha en gemensam gård, dvs. en yta som inte fick bebyggas. Det här var positivt för alla, förutom då kanske fastighetsägarna. Både bostadsgården och bostäderna skulle bli ljusare och de värsta bostäderna, som oftast fanns på innergården skulle försvinna. Den här sortens bostadshus var vanliga på kontinenten men då inte i Sverige. 1907 antogs en ny stadsplanlag som gav kommunerna större rätt gentemot tomtägarna, det här gjorde så att städer kunde expandera den planlagda marken (ibid.).

I stadsplaneringen började man använda sig av en ny zoneringsprincip vilket enligt Svedberg (1980, sid. 42) förstärkte de tendenser till segregation som dykt upp på slutet av 1800-talet då överklassen lämnat den skräliga staden och flyttat till villaförorter. Under tidigt 1900-tal blev populärt med egen villa med trädgård utanför staden. Detta bidrog till segregation då det bara var överklassen som hade råd med detta (ibid.).

Ett viktigt steg blev den statliga bostadskommitté som tillsattes 1912 (Svedberg, 1980 sid.42). Enligt dem bestod 65 % av 1913 års nyproduktion av enrummare vilket var en försämring från året innan. Men det var svårt att få byggmästarna att bygga annat. När första världskriget bröt ut upphörde nästan allt byggande av bostäder. Inflationen steg fram till 1920 och då var byggkostnaderna fyra gånger högre än innan kriget. Det här gjorde att staten 1917 tillsatte ett krisprogram med mål om att kunna hålla $\frac{1}{4}$ av produktionen som var innan kriget. Men inflationen gick inte att påverka, det blev stor kris både på bostads- och arbetsmarknaden (ibid.).

Under 1920-talet var det stor bostadsbrist och Andersson (1980, sid. 9) hävdar att det som bidrog till bostadsbristen var att många arkitekter ritade offentliga byggnader och villor istället för vanliga bostäder. Men på 1920-talets slut blev nya yngre arkitekter färdiga och började planera bostäder med inspiration från Tyskland, och Stuttgartutställningen 1927, blir genombrottet för den funktionalistiska rörelsen i Europa (ibid.). Stuttgartutställningen anses viktig då det här fördes fram "sociala" program för arkitektur och planering (Råberg, 1972, sid. 14). Utställningen handlade inte om exklusiva hus för överklassen, utan om hem för vanliga människor. Det här blir startskottet för en mängd bostads- och konstindustriutställningar ute i Europa (ibid.).

På 1930-talet gick arkitekter, ekonomer, ingenjörer och samhällsvetare ihop med regeringen för att lösa den enorma bostadsnöden (Johansson, 1980, sid. 105). Tillsammans bildade de en stark enhet. Johansson (1980, sid. 105) anser att funktionalisterna var den första generation arkitekter som såg verkligheten för vad den var; De dåliga bostadsförhållandena som bara blev sämre eftersom man inte hade någon kontroll över markanvändningen, överexploatering av ytor, industriutsläpp osv. 1930-talets planerare hade också en övertygelse om att planering och byggande kunde lösa sociala problem. Med det nya tankesättet ville man inte längre att det skulle handla om att konstruera vackra saker utan om problemlösning. Industrialismens metoder ansågs utmärkta för att lösa dessa problem, de problem som faktiskt industrialismen skapat (ibid.).

I Sverige fick funktionalismen sitt genomslag på Stockholmsutställningen 1930 (Rådberg, 2005, sid. 175). Sverige var bland de första länderna i Europa där funktionalismen slog igenom och kanske där det fick sitt starkaste och långvarigaste fäste (ibid.). I USA blev funktionalismen främst ett mode och blev kallat "The International Style" (Svedberg, 1980, sid. 62). Det största genomslaget fick rörelsen i Holland, Tyskland, Österrike och Skandinavien. Det var en kulturpolitisk rörelse som stod nära den demokratiska socialismen. Anledningen till att funktionalismen inte fick större spridning i andra delar av Europa var att fascismen satte stopp för mkt utav utvecklingen (ibid.).

FUNKTIONALISMENS STADSPLANERINGS IDEAL

"Genom det höga huset, riktigt använt, kan luft och ljus tagas in i våra för trångt byggda stadskvarter samtidigt som spolierandet av ekonomiska värden förhindras." (Rådberg, 1997, sid. 47) Citat av Olle Engkvist och Sven Mellander 1935

Råberg (1972, sid. 11) menar att man kan se funktionalismen som en efterföljare till barocken, klassicismen och stileklektismen, men med ny inspiration från rådande samhällsförhållanden. Industrialisering och demokratiseringsprocesser var en enorm förändring i samhället och funktionalisterna menade att dessa nya förhållanden behövde ett nytt tankesätt och ny miljö (ibid.). Det kom nya vetenskapliga teorier, industrin effektiviserades och därför skulle också nya bostäder och det nya stadsbyggande passa det nya industrisamhället, det var en självklar och nödvändig lösning (Rådberg, 2005, sid 166). Funktionalisterna gjorde estetisk revolt mot den då rådande konstnärliga miljöuppfattning (Råberg, 1972, sid. 12). De ansåg sig vara

revolutionärer och realister då de hade förstått att industrialiseringen och demokratiseringsprocessen hade förändrat samhället och därför krävde ett nytt tankesätt och miljö. Den effektivt beräknande tekniken var ett ideal och en förebild att ta efter (ibid.).

Vissa ser funktionalismen, som något svenskt, men det var en idé som fick sitt fäste ute ibland Europas arkitekter efter 1:a världskriget (Rådberg, 1997, sid. 47). Funktionalismens ideal handlar om en sammanstrålning av olika teorier från olika områden – konstteori, historiefilosofi, sociologi, ekonomi, socialpolitik. De här olika teorierna bildade en helhet som skulle revolutionera samhället och då också formgivningen, arkitekturen och stadsbyggandet (Rådberg, 2005, sid. 166).

Man fick mycket inspiration från Tyskland och Frankrike, och enligt Rådberg (2005, sid. 170) var det Walter Gropius och Le Corbusier som var de främsta trendsättarna inom stadsbyggandet och de svenska arkitekterna hade dem som förebilder. De var frontfigurer i organisationen CIAM- *Congres Internationaux d' Architecture Moderne*, som påverkade stort till funktionalismens snabba genomslag i Sverige och andra europeiska länder (ibid.). Sammanfattningsvis kan man säga att Le Corbusier och Walter Gropius, genom CIAM propagerade för det otraditionella och var emot trädgårdsstaden och utbredning av bebyggelsen. De var för stora hyreshus och en ny stadstyp- "höga hus i park". De ville sanera tätbyggda innerstäder och separera gång- och biltrafik. Staden skulle delas upp i olika zoner med industri och arbete, och bostads- och rekreationsområden för sig (Rådberg, 2005, sid.174).

Le Corbusier var väldigt imponerad av den nya tidens fantastiska uppfinningar-bilen, flygplanet och atlantångaren. Man kan se Atlantångaren som en metafor för stadsbyggandet som kom, där det byggdes stora bostadskomplex där allt skulle finnas. Det är också en modell för det ideal som kom att utforma 1900-talets arkitektur: väldigt förenklat, avskalat och antitraditionellt (Rådberg, 1997, sid. 10). Det vackra hittade man i geometrins former, ytorna var rena, vita och utan dekorationer. Man använde sig mycket av glas och metall. Den visar också på den moderna storindustrins metoder med *koncentration, organisation* och *funktionsseparering* vilket kom att tillämpas i stadsplaneringen. Atlantångaren är också en *social metafor* som visar på det moderna sättet att leva i storstäderna. På atlantångaren är människorna nära inpå varandra, de träffas, de har sina måltider tillsammans men de har inget som egentligen binder dem samman eller binder dem till platsen de är på. Enligt Le Corbusier innebar storstäderna nya sätt att leva ett framsteg där man frigjorde sig bundenheten till jorden och historien (ibid.).

Stockholmsutställningen 1930 blev det stora genomslaget för funktionalismen i Skandinavien (Svedberg, 1980 sid. 54). Det var en nationell utställning av arkitektur och konsthantverk som arrangerades av Svenska Slöjdföreningen under ledning av arkitekten Gunnar Asplund. Där blev bostadsavdelningen ett viktigt uttryck på hur arkitekterna tyckte man skulle lösa frågan med bostäderna. Man ville visa på goda funktionella bostäder till bra pris och de liknade inte något annat man tidigare sett. Fyrkantiga lådor med platt tak. Man kallade det lite skämtsamt och lite nedlåtande för "funkis". Många trodde att idealet snabbt skulle vara kortlivat (ibid.).

”Själva förnekade funktionalisterna allt som hade med stil och mode att göra. Den nya bostadsarkitekturen och stadsplaneringen skulle bara ta hänsyn till det som var praktiskt, hälsosamt och ekonomiskt.” (Svedberg, 1980 sid. 54)

Det ironiska menar Andersson (1980, sid. 35) var att inget på utställningen varken var praktiskt eller billigt. Det här nya funktionalistiska idealet med släta vita huskroppar i geometriskt utpräglade former blev väldigt populärt och blev; ”en bild av framstegsvänlighet, framtidsoptimism och nykter realism.” (Andersson, 1980, sid. 35)

Perioden 1930-1975 har haft väldigt stor betydelse på svensk stadsmiljö. Enligt Rådberg (2005, sid. 165) är det inte konstigt då det byggdes enormt mycket under den tiden. 1975 hade tre fjärdedelar av den då existerande bebyggelsen tillkommit under de senaste 45 åren och under funktionalismen och fram till slutet på 1960-talet såg man det som en självklarhet att man skulle ersätta den gamla stadsbebyggelsen med nya moderna byggnader (ibid.).

Men det handlade inte bara om kvantiteten på byggandet utan också på det nya formidealet som bröt ut på 1930-talet. Det var helt nya bebyggelseformer med friliggande lamellhus, skivhus och höga punkthus (Rådberg 2005, sid. 165). Det ställdes stora krav på ljus och luft, och trafiken fick stor prioritet med gatubredningar och uppdelning av trafiken (Johansson, 1980, sid. 106). Det gjordes funktionsstudier gällande bostaden, trafiken och stadsplanen. Man delade upp verkligheten i bitar som skulle lösas var för sig, vilket senare blev ett problem då det blev omöjligt att se en helhet (ibid.). Funktionalisterna ville att allt skulle vara exakt och mätbart och något som inte gick att mäta var mål om skönhet och trivsel. (Rådberg, 1997, sid. 17). Detta ansågs ovetenskapligt och föråldrat. Istället infördes exploateringstal, rymlighetstal, och solvinklar som ansågs vara en exakt vetenskap (ibid.).

När Funktionalismen gjorde sitt intåg i Sverige, var Socialdemokraterna vid makten (Rådberg, 1997, sid. 18). De som förespråkade funktionalismen och socialdemokratien hade ett gemensamt synsätt på hur man skulle modernisera Sverige, 1800-talets stadsmiljöer skulle bort och ersättas med moderna, rationella och hygieniska bostäder. Funktionalismen sågs därför både som objektiv, vetenskaplig och politiskt framåtsträvande. Det var inte någon som ifrågasatte zonerings, trafikseparering eller nya förorter, det hade uppfattas som att man stod i vägen för utvecklingen (ibid.).

På 1970-talet när man började kritisera det moderna stadsbyggandet och CIAM anser Rådberg (2005, sid. 174) att man feltolkat den funktionalistiska stadsbyggnadsdoktrinen. Det var framför allt 2 punkter som togs upp; zonerings-att åtskilja bostad och arbete, och utspridning av stadsbebyggelse. Men enligt Rådberg (2005, sid. 174) är zonerings var något som uppkom på 1910-och 1920-talet och inte egentligen hade något med funktionalismen att göra och att det bygger på en feltolkning av Athendeklarationen. Där står det att stadens funktioner är fyra; boende, arbete, rekreation och transport. Det här har då feltolkats som en uppmaning att skilja dem åt, vilket inte var meningen och om man ser till Le Corbusiers egna texter, så står det där att han jobbar för koncentration och inte utspridning (ibid.).

FUNKTIONALISMENS RESULTAT

Några arkitekter som var med i Stockholmsutställningen, Gunnar Asplund, Wolter Gahn, Sven Markelius, Gregor Paulsson, Eskil Sundahl och Uno Åhren skrev en tidskrift 1931, *Acceptera* (Svedberg, 1980, sid. 58). Flera utav författarna blev senare drivande i den funktionalistiska rörelsen i Sverige. *Acceptera* handlade om vanetänkande och traditionalism i arkitektur och formgivning. Man ville bygga upp ett nytt och bättre samhälle, men problemet var att bostäderna hade alldeles för låg standard. Det fanns inte tillräckligt många, de som fanns var ohälsosamma och alldeles för dyra för arbetarklassen. För att lösa problemet behövde man göra om hela stadsplanesystemet, då det var de slutna storgårdskvarteren som inte var tillräckligt hälsosamma. Dock måste bostäderna bli billigare, vilket då fordrade industrialiserat byggande. *Acceptera* förespråkade också för att det vackra inte längre skulle ha en central roll i skapandet (ibid.).

Funktionalismens ideal tog snabbt fart och 1935 bestämdes det genom den statliga bostadspolitiken att ge stöd åt fattiga barnrika familjer. I Stockholm byggdes barnrikehus och man ville att husen skulle ha gemensamma arrangemang för barnen, detta hade man tagit inspiration från storkvarteren i 20-talets Wien (Andersson, 1980, sid. 22). Under 1930- och 1940-talet bestod bebyggelsen bestod av lamellhus i raka parallella längor i tre eller 4 våningar, med samma distans till varandra i lämpligt väderstreck. Man ville ha mycket ljus och luft i bostäderna och då passade de smala lamellhusen bra. Husen skulle vara enhetliga och anonyma och låg fritt med öppet samband mellan gata och gård (Björk, 2000, sid. 26).

Efter 2:a världskriget ökade välståndet i Sverige och det skedde stora reformer vilket bland annat gällde bostadspolitiken; Bostadsbristen skulle bort och standarden skulle höjas (Rudberg, 1980, sid. 73). Byggandet kom åter igång igen och det funktionalistiska idealet fanns kvar men kriget hade påverkat och gjorde så att man återgick till att använda traditionella former och material, lamellhusen var fortfarande populära och skulle gärna stå räta vinklar (ibid.). Som en reaktion på 1930 och 1940-talets enformiga 3-vånings lamellhus, kom sedan punkthuset och stjärnhuset, som precis som smalhusen följde riktlinjerna för luft och ljus. Fördelen var dock att det fick plats fler lägenheter per trapplan och att punkthusen var lättplacerade i ojämna terränger. Under bostadsbyggandet under 1940- och 1950-talen prioriterades byggandet av "funktionella minimiytor" för genomsnittsfamiljer. Därför byggdes det främst lägenheter med 2:or och 3:or som skulle vara funktionella och ekonomiska utan onödiga utrymmen (Rudberg, 1980, sid. 76).

Rådberg (2005, sid. 185) hänvisar till en undersökning bland hushållen i Stockholm 1947 angående hur man ville bo. Utslaget blev att majoriteten tyckte bäst om småhus och att många var emot höghus. Men påtryckningarna var stora från byggtreprenörer, kommunalpolitiker och planerarna själva som var starkt påverkade av funktionalismen. Man ansåg att allmänheten inte var insatt eller hade samma kunskap som fackmannen (ibid.). Man tänkte också att om man gjorde förorterna bekvämare så skulle motviljan mot att bo i höghus försvinna (Rådberg, 2005, sid. 187).

På 1960- och 1970-talet stod storskaliga förorter i fokus. Gatu- och gångnätet separerades och man var väldigt optimistisk för framtiden, det anlades nya centrum, torg och centrumanläggningar och man började bygga punkthus på 8 till 11 våningar som placerades i grupper eller ensamma vid centrumanläggningar (Tonell, 2005, sid. 191).

Det hade gjorts noga förundersökningar och politikerna var överens om att en miljon bostäder skulle byggas på 10 år. Byggandet började 1965 och man kallade det för "miljonprogrammet". (Tonell, 2005, sid. 191) Men sedan gick allt gick väldigt fort, på 1960-talet ansåg man att det inte byggdes fort nog och helt plötsligt tyckte man att man tappat kontrollen på det (Rådberg, 1997, sid. 102). 1971 visade det sig att det stod tomma, nyproducerade lägenheter och den här trenden blev bara värre (Tonell, 2005, sid. 191). 1970 kom det in ett nytt ord i svenskan; nyslum. Det var namnet för de nya bostadsområdena som låg utanför städerna. Vissa områden var extra utsatta för kritik, Rosengård i Malmö, Bergsjön i Göteborg och Skärholmen och Tensta i Stockholm (Rådberg, 1997, sid. 102). Man bromsade bostadsbyggandet men krisen gick inte att stoppa. Man hade förhoppningar och trodde att krisen skulle gå över och att bostadsefterfrågan åter igen skulle öka, men så blev det inte (ibid.). Mellan åren 1971-1975 rasade bostadsbyggandet dramatiskt och man är enligt Rådberg fortfarande inte säker på varför. Det finns flera aspekter att tänka på; lågkonjunktur, utflyttning från storstadsområdena och höga hyreskostnader i flerfamiljshusen. Men den största orsaken var absolut att man inte hade lyssnat på allmänheten. Man ville helt enkelt hellre ha låga hus än höga. Man ville bo i villa, kedjehus eller radhus och höghusen ansågs inte alls attraktiva (Tonell, 2005, sid 191).

En del hävdar att alla dessa förorter är ett resultat av funktionalistisk planeringssyn, det här anser Johansson (1980, sid. 102) är väldigt orättvist. Det finns likheter om man ser till det tekniska. Det industrialiserade byggandet, uppdelningen av trafiken, ett upplöst stadslandskap. Att skilja vila, arbete, trafik och rekreation. Men det här var något som kom redan innan funktionalismen och som man kan se i 1907s stadsplanlagstiftning (ibid.). Rådberg (1997, sid. 20) hävdar att det som ställer till problem för förorterna är anonymiteten. I mindre småskaliga områdena blir de som bor där bekanta. De hälsar och pratar med varandra. Detta ger ett gemensamt och socialt ansvar för området. Men i storskaliga områden lär folk inte känna varandra och känner inget gemensamt ansvar för området. Något som mer påverkar är husens placering. När hus placeras fritt på grönytor blir gränsen för allmänt och privat otydligt. De här odefinierade grönytorerna blir outnyttjade vilket sedan leder till nedskräpning och förfall (ibid).

Det var egentligen inget fel på lägenheterna menar Johansson (1980, sid 114), de var funktionellt och bra utrustade, och med hjälp av bostadsbidrag var en moderna bostad möjlig för de flesta. Det som var problemet var utomhusmiljön. Det fanns inga naturliga mötesplatser för människorna och de boende saknade totalt inflytande. Områdena låg långt ifrån arbeten och handel och service långt vid ett samlat centrum (ibid.). Man hade i planerandet glömt bort individen och planerat för en grupp människor. Att allt konstant upprepade sig, långa siktsträckor, rätvinkligt, grå färgskala och samma vegetation (Johansson, 1980, sid. 102).

DAGENS STADSPLANERINGS IDEAL

Nu när vi bygger och planerar görs allt med klimatsmart tänk och påverkar hur städer och regioner växer (*Hantera växande stadsregioner*, 2014). År 2025 beräknas Sveriges befolkning vara 10 miljoner, och de flesta kommer bo i våra tre storstadsregioner. Det beräknas att innerstaden ska bli tätare och att storstadsregionerna kommer bli mer uppdelade med fler städer och egna centrum då allt fler väljer att bosätta sig i pendlingsorter nära storstäderna (ibid.). Enligt Boverket (*Skapa en hållbar livsmiljö i och kring staden*, 2014) arbetar man idag för att hjälpa städerna med de nya förutsättningarna och dra ner på utsläppen. Man arbetar med att omvandla orter i storstadsregioner till attraktiva städer. Kollektivtrafiken utvecklas och bygger ihop innerstaden med orterna och orterna med varandra. Att utveckla kommunikationerna i och utanför staden är något man har jobbat mycket med och kommer fortsätta med. Befolkningen på landsbygden som ligger i nära anslutning till staden ökar och det är mycket tack vare att det är lätt att åka kollektivt och ta sig fram med snabba cykelvägar (ibid.).

Många städer jobbar idag för att minska biltrafiken genom att ta bort trafiken i centrum och prioritera gång och cykeltrafikanter (*Skapa en hållbar livsmiljö i och kring staden*, 2014). Som positiv effekt till att minska biltrafiken har luftkvalitén förbättrats och bullret minskat i städernas centrum. Att dra ner på parkeringsplatser och smalna av gator har gett en ökad aktivitet och gjort platserna tryggare. Breda vägar byggs om och smalnas av till förmån för rekreation och gång- och cykelvägar. En stor del i dagens stadsplanering handlar om förtätning som främst sker på gammal industrimark och parkeringsytor. Nybyggnationer ska ge ett tillskott, estetiskt och socialt och de befintliga kvalitéterna ska tas om hand om. Stadens grönområden ska hållas fria från bebyggelse, de behövs för att främja människors hälsa och välmående och drar ner på effekten av klimatföroreningar. Grönområdena har utvecklats mycket och allt fler i städer efterfrågar koloni- och odlingslotter (ibid.).

Idag byggs allt fler områden med villamattor och köpcentrum utanför städerna (Andersson, 2013). Det här kallas i USA för *sprawl*. Andersson (2013) hänvisar till Lars Mikael Raaltamaa, som är poet och arkitekt som ser *sprawl* som något bra och som gör att man inte bara ser centrum som stad. Han menar att det inte bara handlar om utglesning utan om omstrukturering av aktiviteter och funktioner. Vilket fördelar makten i staden och gör den mer jämlik och demokratiskt fördelad (ibid.).

Andersson (2013) menar att idag när planerare talar om stad, så är det själva innerstaden som det talas om och det som anses som det attraktiva. Att normen är urbana kvalitéer och stadskaraktär. Det är den traditionella europeiska storstadens stadsplan och arkitektur som står som mall med café, shopping och torg. Det är det här som idag anses som bra stadsplaner och idealbilden av en god stad. Dagens planer anses tidlösa, naturliga och neutrala och det ideal som alla vill ha. Men från början var inte dessa rum neutrala, de var inte skapade för kvinnor, barn, arbetare, invandrare eller de vars sexuella läggning inte följde normen. Andersson (2013) tycker därför att det är fel att dessa platser har lyfts fram till ett ideal och att man inte lägger så mycket tid på

andra delar i staden. Hon tycker att vi borde flytta fokus från centrum till stadens utkanter och hon anser att bakgatan och ödetomten är lika viktig då det där sker spontana möten och aktiviteter. Den här sortens stadsplanering har gjort så att vi bedömer vissa stadsdelar och områden som dåliga, och då samtidigt värderar de människorna som bor där. Och att det är samhället och planeringen som orsakat det här ignoreras (ibid.). Det arbetas mycket med att rusta upp områden och orter som fått ett sämre rykte och göra dem attraktiva. Den här processen görs tillsammans med boende och aktiva i området. Det arbetas också för att integrera dessa områden med staden vilket är viktigt både för staden och förortens framtid. (*Skapa en hållbar livsmiljö i och kring staden*, 2014) Idag är man mer medveten om att man måste ta hänsyn lokala förhållanden och använda sig av de boendes erfarenheter och kunskap för att få fungerande lösningar i framtiden. (Adolphson, 2014, sid 23). Andersson (2013) tycker det är synd att det har bildats en skepticism till den storskaliga planeringen. När man började bygga friliggande flerfamiljshus var målet social och demokratisk jämlikhet och ett mer rättvist samhälle.

Det har gjorts undersökningar angående dagens boende. Det man kan se är att många unga vill bo i storstadsregionerna där det finns möjlighet till arbete, mångfald och kultur (*Hantera växande stadsregioner*, 2014). När man sen blir äldre och ska bilda familj är det annat som är viktigt. Då prioriteras närhet till skola, omsorg, grönområden och möjlighet till bra kommunikation och arbetstillfälle. Men man kan också se att allt fler stannar kvar i staden även när de fått barn. Bland de som har nått pensionsålder och äldre, kan man se vill ha ett flexibelt boende och möjlighet till att ha flera boenden. De vill bo i staden och ha fritidshus på landet, eller tvärt om (ibid.). Länsförsäkringar (2013) gjorde en undersökning 2013 där de frågade 1000 personer i åldrarna 16-69 år; "Hur vill du helst bo?" Undersökningen visar att bland yngre så vill 63 % bo i egen villa och 27 % vill bo i bostadsrätt. Med åldern ändras detta, och utav 40-69 åringarna 50 % bo i villa och 19 % i bostadsrätt. Anledningen till att det sjunker med åldern beror på att när man är ung och vill bilda familj, ser man bara fördelarna med att köpa och bo i villa. Medan de som är äldre redan har upplevt den tiden och med de problem och mer jobb som det medför att ha hus. Det man ser också är att äldre i större utsträckning är positiva till hyresrätter. I åldern 40-69 vill 20 % ha hyresrätt medan motsvarande siffra bland 16-24 åringarna är 2 %. Att äga radhus, kedjehus eller parhus hamnar väldigt långt ner på listan. Siffrorna ovan är en överblick över hela Sverige men man kan se att det är stor skillnad mellan regionerna. I Norrland vill 72 % bo i villa och 6 % i hyresrätt och i Stockholm vill bara 28 % bo i villa och 23 % i hyresrätt. I Stockholm vill de flesta (35 %) bo i bostadsrätt, vilket de är ensamma om i resten av Sverige. I storstadsregionerna Stockholm och Göteborg är intresset för lägenheter, hyres- och bostadsrätt generellt större än i andra delar av Sverige. I södra Sverige vill 69 % bo i villa, vilket är högre än i de andra storstadsregionerna där siffrorna är; Stockholm 56 % och Göteborg 53 % (Länsförsäkringar, 2013).

DAGENS UTMANINGAR

Idag står vi inför globalt omfattande klimatförändringar och den globala urbaniseringen sätter allt mer press på städerna (Delegationen för hållbara städer, 2012, sid. 5). Enligt

FN beräknas det ske en ökning av stadsbefolkningen från 3,5 miljarder år 2008, till drygt 6 miljarder år 2030. 2008 levde ungefär hälften av världens invånare i städer och i Europa lever 80 % i urbana miljöer som har många stora brister. Europas städer står för 70-80% av Europas energianvändning och förorsakar motsvarande mängd växthusgaser (ibid.). Vi måste planera för en hållbar utveckling och vårt största problem idag är enligt Nilsson och Olsson (2014, sid. 2) den globala uppvärmningen och ökningen av växthuseffekten. Det blir varmare och mer energi i atmosfären, vilket leder till extremare väder. Temperaturhöjning kommer leda till vattennivåhöjningar, vilket kommer ha stor påverkan på odling, vattenresurser och kustnära städer (ibid.). Hållbar utveckling förklaras ofta av tre delar som alla hänger ihop och är beroende av varandra. Den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Hållbar utveckling handlar främst om att vi ska planera för samhällets nuvarande behov men även tänka framåt så att våra framtida generationer inte får lida för det (ibid.).

Vårt moderna samhälle har stor påverkan på miljön och använder mycket av våra naturresurser. För att utvecklas framåt är det viktigt att ha detta i åtanke för att i största möjliga mån undvika negativ miljöpåverkan och resursslöseri (Björk, 2000, sid. 124). Våra städer måste göra omfattande förändringar då det gäller investeringar i energieffektivisering av bebyggelse och transporter, klimatanpassningsåtgärder, effektivare förvaltning av ekosystemtjänster etc. för att kunna klara av klimatutmaningarna (Delegationen för hållbara städer, 2012, sid 6). Sveriges riksdag har antagit 16 miljö kvalitetsmål för att ge en tydlig linje för miljöarbetet. Ett utav de målen är *God bebyggd miljö*. Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet:

"Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas." (Naturvårdsverket, 2014)

Med syfte om att få fram åtgärder som kan bidra till att förbättra utvecklingen av hållbara städer tillsattes *Delegationen för hållbara städer* av regeringen under åren 2008-2012. (Delegationen för hållbara städer, 2012)

"Städerna ska samtidigt ge förutsättningar för invånarnas livskvalitet, underlätta hållbar konsumtion och social sammanhållning samt rymma allt större del av ekonomiska verksamheter och sysselsättning." (Delegationen för hållbara städer, 2012, sid 6)

Delegationen för hållbara städer (2012, sid 6) anser att ett hot mot detta är den globala finanskrisen. Bristen på investeringskapital kan ge ett minskat intresse att satsa på långsiktiga lösningar. Enligt rapporten kräver dagens situation ett helhetstänk och bredare synsätt då det gäller stadsplanering. Man måste stärka städernas attraktivitet och människors livskvalitet (ibid.). Våra bostäder ska uppfylla människors och samhällets behov, ge bra livsmiljöer och ge upphov till en hållbar stadsutveckling. Hur vi lever våra liv påverkar miljön och nu när allt fler väljer att bo i storstadsregionernas förorter, och köpcentrum utanför städerna ökar behöver kollektivtrafiken utvidgas. Många väljer att bosätta sig inne i städerna, vilket minskar behov av transporter, men detta kan riskera att bullret ökar (Naturvårdsverket, 2014).

Idag sker i Sverige den främsta ekonomiska och befolkningsmässiga tillväxten i storstadsområden, i universitetsstäder och i några mindre städer och orter med ett starkt näringsliv så som turism och gruvor (Delegationen för hållbara städer, 2012, sid 8). Nilsson och Olsson (2014, sid. 9) tycker att många städer har gått från produktionscentrum till centrum för konsumtion. Där kultur och stadsmiljö är resurser som används för att locka folk som kan spendera pengar till staden (ibid.) Kärholm (2014, sid. 57) anser att konsumtion och tidseffektivitet har fått för stort fokus i stadsplaneringen, och är rädd att ett för effektivt exploaterande av tid och rum i staden gör att viktiga platser försvinner. Stadens mellanrum och randzoner är viktiga ur ett både ekologiskt och socialt perspektiv, då det där sker många möten och spontana aktiviteter. Kärholm (2014, sid. 49) menar att även om vi lämnat industrisamhällets zonerings principer så ser man allt fler tendenser med storskaliga uppdelningar som strategi, som exempelvis handelsområden, campusområden, kontorsområden och temaparker. Det här innebär att områden som reserverats för exempelvis shopping eller arbete, riskerar att stå öde vissa tider på dygnet, veckan eller året (ibid.).

Man talar mycket om segregation när det gäller boenden och områden och trots att ett problem är den ökande socioekonomiska skillnaden i samhället, görs inte mycket för att vända utvecklingen (Delegationen för hållbara städer, 2012 sid. 8). Vi förknippar miljonprogrammet med förort, och förort förknippar vi med segregation och socioekonomisk utsatthet (Andersson, 2013). Det har blivit allmänt känt att i vissa områden bor det främst människor med lägre inkomst, eller med utländsk härkomst (Rojas, 2012). Detta beror främst på att den svenska medelklassen valt att flytta ut från 1960- och 70-talets enorma bostadsområden. De här områdena byggdes för medelklassen och sen när första flyktingvågen kom började medelklassen flytta därifrån. Rojas (2012) hänvisar till en undersökning som säger att den svenska medelklassen började flytta därifrån när det blev över 5 % boende där med utomeuropeisk bakgrund. Det som driver boendesegregationen är alltså en stor del av befolkningens flyttningsmönster. Det har skett ett skifte i staden där fattiga och rika har bytt plats (Adolpson, 2014, sid 22).

Carlos Rojas, (2012) är entreprenör och debattör och själv uppvuxen och valt att flytta tillbaka till ett miljonprogramsområde. När han var barn ansåg han att han hade allt och älskade platsen där han växte upp. Han menar att miljonprogramsområdena är väldigt barnvänliga platser med säkra miljöer utan trafik. Det var inte för än han flyttade därifrån som han insåg vilken negativ bild alla hade av de här områdena (ibid).

Miljonprogramsområdena har en väldigt stark mediebild och Rojas (2012) menar på att det för det mesta fokuseras på det negativa. Man väljer alltid ut de värsta områdena som exempel. Han menar att det finns de fattigaste och otryggaste. Men det finns också de områden där invånarna känner sig väldigt trygga och/eller har en stark ekonomi. Man har frågat boende vad de anser är den största nackdelen med att bo där de gör. 40 % säger att de inte ser någon nackdel. Utav de som gör det, säger att den största nackdelen är ryktet som området har. Han är också bekymrad över de kommande renoveringar som miljonprogramsområdena står inför, då det kan bli så att vissa av de boende inte har råd med den höjning av hyran det kommer orsaka. (ibid).

DISKUSSION

Målet med uppsatsen är att se om man kan inspireras av funktionalismens ideal i dagens stadsplanering. Syftet med uppsatsen är att ta reda på man kan ta med sig av historien och hur kan man utnyttja kulturarvet i framtiden.

Nu när vi planerar idag är den största utmaningen att få det att hålla i framtiden. Det handlar om tre delar som hänger ihop, ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter (hållbar utveckling) Vi måste planera för samhällets nuvarande behov men samtidigt se till att de framtida generationerna inte får lida för det. Delegationen för hållbara städer (2012) är rädd att den nu rådande finanskrisen ska ge ett minskat intresse för att satsa på långsiktiga lösningar.

Allt fler väljer nu att flytta in i städerna, men frågan är hur hållbart det är? Att allt fler söker sig in till staden är inte konstigt då det är där det finns möjlighet till arbete, mångfald och kultur. Idag arbetar man med att omvandla orter nära storstäder till städer och att utveckla kollektivtrafiken. Att utveckla kollektivtrafiken anser jag är något bland det viktigaste för framtiden. Det måste bli smidigare att ta sig från områden utanför staden, in till staden. Men jag tror också att det är viktigt att också arbeta med attityder, vi har skapat ett samhälle där idealet är att bo inne i staden.

Man kan se det lite som att vi har samma problem idag som under funktionalismen. Då var problemet kraftig befolkningsökning, och det är faktiskt liknande problem vi har idag. De som förespråkade funktionalismen ville skapa ett bättre boende med de medel de hade då, precis som vi vill göra idag. Nu vill alla bo inne i staden. Vilket är en stor skillnad mot funktionalismen, då ville alla bort från staden. Då liksom nu har vi tyvärr problem med segregation och inkomstskillnader, vilket leder till utanförskap och fattigdom.

Något som hade stor prioritet under funktionalismen var bilen, vilket man kan säga är tvärt emot dagens stadsplanering då man strävar efter att få bort trafik från centrum. Vårt största hållbarhetsproblem idag är den globala uppvärmningen och ökningen av växthuseffekten och i städer idag är det gående och cyklister som har prioritet. Det här handlar om medvetenheten om att få vårt samhälle att hålla i framtiden. Under funktionalismen trafikseparerade man för bilens skull, nu gör man samma sak fast för cykeln och för gångtrafikanter. De stora vägar som skapades under funktionalismen smalnas nu istället av. Genom att nu göra om de storskaliga områdena som skapades under funktionalismen, har man lyckats göra dem tryggare.

Den tidiga och den sena funktionalismen är väldigt olik varandra och därför kan det kännas fel att benämna hela tiden 1930-1975 som samma epok för det är det inte riktigt. Funktionalismen har med tiden och utvecklingen utvecklats. När funktionalismen fick sitt genomslag hyllades den, vilket inte är så konstigt. Situationen tidigare hade varit miserabel och man började inse att det behövdes lagar som styrde stadsplaneringen för att inte gå tillbaka till det som varit. Det var ohållbart, man var tvungen att göra något, städerna var för illa med bostadsnöden. Man hade inte varit beredd på de negativa konsekvenser som industrialiseringen skulle bidra med. Funktionalismen kom som en lösning på problemet. Det blev en motreaktion på den röriga staden och man ville ha kontroll och använda sig av exakta mått. Att ordning blev det ideal som var optimalt.

När funktionalismen kom var det en ny tid, industrierna effektiviserades och likaså skulle samhället. I tekniken hade man exakt beräknande modeller, så varför skulle man inte också kunna ha det i samhället? Det forskades fram exakta, optimala mått för vår bostads- och stadsmiljö som skulle bidra till det perfekta levernet. Men det som saknades var den beteendevetenskapliga delen. Man hade inte tänkt på hur individen skulle reagera heller. Man saknade förståelse för vad människan behövde för att trivas och att det ens var viktigt. En maskin hade inga sådana behov.

Att det var socialdemokraterna som hade makten tror jag verkligen bidrog till den långvariga och starka fäste som funktionalismen fick i Sverige. Socialdemokraterna arbetade för att bygga ett jämlikt samhälle utan klasskillnader och funktionalismen stöttade denna politiska utveckling. Funktionalismen gjorde sitt intåg under en tid då det var stora förändringar i samhället gällande industrialisering och demokrati. Tidigare hade inte arkitekterna tänkt på människan, utan på att få visa upp sina verk/byggnader. Jag tror att när de började planera för människan och lösa bostadsbristen så tänkte de att de skulle rädda samhället den skapa en bättre värld.

Under funktionalismen rev man mycket gamla byggnader och byggde istället nytt. Det var en våg av framtidsoptimism. Det gamla tillhörde historien och det skulle man frigöra sig från. Det hade inte varit tillräckligt bra, men nu skulle allt bli bättre med den exakta vetenskapen. Man inte kunde mäta skönhet och trivsel och därför ansåg man att det var föråldrat.

I stadsplaneringen använde man sig av zoner, trafikseparering och höga hus i parkbebyggelse. Att man delade upp verkligheten i olika delar vilket gjorde så att det var omöjligt att kunna se en helhet, vilket sedan ställde till problem. Man hade haft en övertro till den nya tiden och tekniken, man kunde inte tänka sig att det skulle kunna bli så fel. Jag tror att man trodde att det som var idealet då, också skulle vara det i framtiden. Men det hade ju ändrats förr så varför skulle det inte fortsätta med det. Man ändrar ideal genom livet och den framtida generationen kommer ha ett annat ideal. Det fortsätter hela tiden att utvecklas. Andersson (2013) menar på att vi idag verkar tror att vårt sätt att planera idag är tidlöst. Jag tror det är viktigt att inse att staden är oförutsägbar. Den förändras med tiden och jag tror att det är viktigt att planera så att staden har möjlighet att förändras och utvecklas, precis som våra behov och vår livsstil gör.

Jag anser det viktigt, då som nu, att verkligen sätta sig in i vad människan som grupp och individuellt vill ha, och inse att inte alla vill ha det likadant. När man enligt undersökning 1947, fick fram att de flesta var emot höghus och hellre ville bo i småhus, hade det varit bättre att se det som ett mindre experiment och inte planera en hel stadsomvandling på det. Funktionalismens planerare hade en övertro till sig själva och trodde att de kunde göra så bra områden så att människan skulle ändra sin inställning till höga hus. Men även den ekonomiska faktorn var avgörande, det var billigare att bygga höga hus än små hus. Därför var det smidigt att ha samma mått och ideal på allt man byggde, massproducerar man blir det ju billigare. Att det skulle vara unikt var inte särskilt viktigt.

Det är bra att man gör undersökningar om hur folk vill bo och sedan drar lärdom av det. Men det är också viktigt att inte glömma bort de som är i minoritet. Även om den stora massan vill ha en sak så vill ju faktiskt inte alla det. Om man ser till länsförsäkringars undersökning (2013) så varierar önskemål om boendet väldigt mycket mellan olika regioner och vilken livssituation och tid i livet man befinner sig i, det är viktigt att planera för individens behov.

Jag vet inte om det är rätt att skylla miljonprogrammet på funktionalismen utan mer något som orsakats av tiden och möjligheten. När man kunde bygga högt så då gjorde man det. Den tidiga och sena funktionalismen är väldigt olik varandra. Under den tidiga delen av funktionalismen var det uppdelat, men fortfarande väldigt småskaligt. Men med tiden och utvecklingen blev den större och till slut för stor. Jag tror det är därför funktionalismen fungerade bra i början. Med tiden blev allt större, bredare vägar, högre hus, större områden. Allt fler fick möjlighet till bil, vilket gjorde det möjligt att dela in det i ännu större delar och då blev det för stora avstånd till allt. Något som har kritiserats mycket inom funktionalismen är zoneringsprincipen, men precis som Rådberg (1997, sid. 20) och Johansson (1980, sid. 102) menar så kom den innan funktionalismen. Men det var under funktionalismen som den fick chans att utvecklas.

Man menar att det största problemet med miljonprogrammet var avstånden till arbete, service och handel och de bristfälliga utemiljöerna. Det konstanta upprepadet och oklara gränser för privat/offentligt. Nu när många områden ska rustas upp är det viktigt att arbeta med bilden av området också. Det finns mycket fördomar mot vissa områden och det är viktigt att få bort den negativa attityd och stämpel som många områden dras med. Att inte bidra till att den förstärks utan istället belysa andra saker. Som Rojas (2012) berättade att det mest negativa med att bo där är ryktet, att andra ser på området som dåligt. Vi kan göra områdena hur attraktiva som helst, men om det bara sprids negativitet om dem kommer aldrig någon vilja bo där ändå. Rojas (2012) menar att det som bidrar till det dåliga ryktet är den starka mediebild de här områdena har och att man väljer ut de värsta områdena som exempel. Det här ger en väldigt vriden bild. Att ändra synen är något som behöver jobbas med på både lokal nivå och upp till nationell nivå. Andersson (2013) menar att vi lägger för mycket fokus på centrum i staden som det ideala och att detta gör så att vi ser på vissa andra områden som sämre och då samtidigt bedömer de som bor där på samma sätt.

Funktionalismen strävade efter social och demokratisk jämlikhet och ett mer rättvist samhälle. Det här är en grundidé som är väldigt bra. Vi har ett arv efter funktionalismen som både är bra och dåligt. Under funktionalismen kom vi fram till många mätbara aspekter som bidrar till bättre planering både inom bostads och stadsplaneringen. Som då exempelvis mått på dags/solljusbehov, trafiksäkerhet etc. Men vi har också lärt oss att allt inte går att mäta eller räkna fram och att en individ inte alltid vill ha samma saker som en annan.

Vi har förhoppningsvis lärt oss nu att det finns saker att förhålla sig till och att man inte kan styra över allt. Ibland misslyckas man i planeringen men förhoppningsvis kan man lära av det. Det känns som att då ville man helst glömma historien och gå framåt, nu inser vi att det är viktigt att blicka bakåt för man kan lära mycket från den.

Andersson(2013) pratar mycket om att det farliga är att vi bara ser själva centrum som stad och som det attraktiva. Jag funderar på om det är därför vi satsar så mycket på förtätning idag med bostäder, och placerar shopping, kontorsområden med mera utanför staden. Det blir då blir en risk som Kärrholm (2014) säger att de här områdena riskerar vara folktomma vissa delar på dygnet. De använde sig väldigt mycket av zonerings inom funktionalismen och det har fått kritik, men ändå fortsätter vi med det. Vi bygger allt fler shopping och kontorsområden utanför staden. Nilsson, Olsson (2014) och Kärrholm (2014) anser att det idag är för stort fokus på konsumtion och att andra viktiga områden i staden glöms bort. Samtidigt hänvisar Andersson (2013) till Lars Mikael Raaltamaa som tycker att det är bra med den här fördelningen för han anser att makten i staden delas upp och gör den jämlik och demokratisk.

AVSLUTANDE REFLEKTION

Det som hela tiden drev funktionalismen var att skapa ett mer jämlikt och demokratiskt samhälle. Alla skulle ha rätt till ett bra boende, och detta arbetar vi fortfarande med idag då vi fortfarande har problem med segregation i vissa områden. Funktionalismen trodde att industrins metoder också kunde användas i stadsplaneringen, detta ledde till att man började använda sig av zonerings, trafikseparering och hus i park bebyggelse. Men det man hade glömt bort i det hela var den beteendevetenskapliga delen. Man hade inte tänkt på individen utan planerat enhetligt överallt, upprepningar och samma färgskala. Det här gjorde så att man kände sig understimulerad och det var därför inte den funktionalistiska planeringen fungerade. Vi säger idag att vi arbetar för en tät och varierad stad, men man kan fortfarande se tendenser till zonerings än idag då vi bygger allt fler shoppingcentrum och kontorsområden utanför städerna.

Med den information jag har fått fram och arbetat med så tror jag inte vi kan använda funktionalismen ideal i dagens stadsplanering. Det jag tror är att vi kan ta lärdom av de misstag vi gjorde under funktionalismen och använda oss av det i framtiden. Förhoppningsvis har vi nu lärt oss att invånarna i en stad och kraven på den ständigt förändras och att vi måste ta hänsyn till kommande generationer för att den ska överleva.

Stundtals har min frågeställning känts väldigt bred, vilket gjort att jag gått in djupare på vissa delar och kanske försummat andra. Funktionalismen är en lång period och det är väldigt stor skillnad på den tidiga och sena funktionalismen, därför har det varit svårt att bedöma den som en helhet. Det finns stora möjligheter att gå in djupare på många områden och det har inte funnits brist på material utan istället tidsramen som gjort att jag fått begränsa mig. De funktionalistiska stadsbyggnadsidealens konsekvenser för stadens grönska, parker och trädgårdar är ett sådant område, det är frågor som inte heller har tagits upp i någon större grad i den litteratur jag läst.

REFERENSER

TRYCKTA KÄLLOR

Adolphson, Marcus (2014). Främling i konsumtionsstaden. I: Nilsson, Daniel. Olsson, Krister (red). *Det förflutna i framtidens stad, Tankar om kulturarv, konsumtion och hållbar stadsutveckling*, Falun: ScandBook, sid. 19-33

Andersson, Henrik O (1980). Stockholmsutställningen 1930 och funktionalismens genombrott. I: Arkitekturmuseet. *Funktionalismens genombrott och kris: svenskt bostadsbyggande 1930-80*, Stockholm: Prisma, sid. 7-40

Björk, Cecilia. Reppen, Laila (2000), Så byggdes staden, Västervik: AB svensk byggtjänst

Svedberg, Olle (1980). Funktionalismens bostadsprogram- en bakgrundskiss. I: Arkitekturmuseet. *Funktionalismens genombrott och kris: svenskt bostadsbyggande 1930-80*, Stockholm: Prisma, sid. 41-64

From, Lena (2011). Forskningsöversikt-Hållbar stadsutveckling. Stockholm: Formas

Johansson, Bengt O H (1980). Det stora bostadsbyggandet: succé och baksmälla. I: Arkitekturmuseet. *Funktionalismens genombrott och kris: svenskt bostadsbyggande 1930-80*, Stockholm: Prisma, sid. 101-120

Kärrholm, Mattias (2014). Rytmska problem-staden och det förändrade tidslandskapet. I: Nilsson, Daniel. Olsson, Krister (red). *Det förflutna i framtidens stad, Tankar om kulturarv, konsumtion och hållbar stadsutveckling*, Falun: ScandBook, sid. 49-59

Nilsson, Daniel. Olsson, Krister (2014). Perspektiv på kulturarv, konsumtion och hållbar stadsutveckling. I: Nilsson, Daniel. Olsson, Krister (red). *Det förflutna i framtidens stad, Tankar om kulturarv, konsumtion och hållbar stadsutveckling*, Falun: ScandBook, sid. 9-16

Paulsson, Thomas (1994), Den glömda staden, *Svensk stadsplanering under 1900-talets början med särskild hänsyn till Stockholm. Idéhistoria, teori och praktik*, Borås: Stockholmia förlag

Rapport (2012) Femton hinder för hållbar stadsutveckling. Stockholm: Delegationen för hållbara städer

Råberg, Per G (1972) Funktionalistiskt genombrott, Stockholm: P A Norstedt & Söners förlag

Rådberg, Johan (1997), Drömmen om atlantångaren, *Utopier & myter i 1900-talets stadsbyggande*, Stockholm: Atlantis

Rådberg, Johan (2005). 1980-talet- förhandlingsplaneringens och de stora projektens decennium. I: Hall, Thomas (red). *Perspektiv på planering- Frågeställningar och frontlinjer inom planeringshistorisk forskning*, Uppsala: HSFR, Ord & Form, sid.165-194

Rudberg, Eva (1980). Det stora bostadsbyggandet: succé och baksmälla. I: Arkitekturmuseet. *Funktionalismens genombrott och kris: svenskt bostadsbyggande 1930-80*, Stockholm: Prisma, sid. 65-100

Tonell, Lennart (2005). Funktionalismens och miljonprogrammets planeringsidéer. I: Hall, Thomas (red). *Perspektiv på planering- Frågeställningar och frontlinjer inom planeringshistorisk forskning*, Uppsala: HSFR, Ord & Form, sid.195-206

Wheeler, Stephen M (2013) Planning for Sustainability, *Creating livable, equitable and ecological communities*, New York: Routledge

ELEKTRONISKA KÄLLOR/ INTERNET

Andersson, Karin (2013). *Staden är död-leva staden*. Tidskriften stad. Tillgänglig via: <http://www.movium.slu.se/tidskriften-stad?article=staden-ar-dod-leva-staden> [2014-06-17]

Boverket. *Hantera växande stadsregioner*. Tillgängligt via: <http://sverige2025.boverket.se/hantera-vaxande-stadsregioner.html> [2014-06-17]

Boverket. *Skapa en hållbar livsmiljö i och kring staden*. Tillgängligt via: <http://sverige2025.boverket.se/skapa-en-hallbar-livsmiljo-i-och-kring-staden.html> [2014-06-17]

Länsförsäkringar (2013-07-12). *Unga vill helst bo i villa*. Tillgängligt via: <http://nyhetsrum.lansforsakringar.se/2013/07/12/unga-vill-helst-bo-i-villa/> [2014-06-17]

Naturvårdsverket (2014-03-28). *Miljömål*. Tillgängligt via: <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/15-God-bebyggd-miljo/> God bebyggd miljö [2014-06-17]

Rojas, Carlos (2012). Tillgänglig via: <https://www.youtube.com/watch?v=vYXEgRiUBCs> [2014-08-08]

